

De keuze van de econoom

Met de verkiezingen in aantocht maakt de econoom zijn keuze bekend. Hij kiest voor geleidelijke bezuinigingen en ziet het beleid graag flink veranderd. De overheid mag de hypotheekrenteaftrek niet onberoerd laten en moet de AOW-leeftijd versneld verhogen. Ook moet ze bonussen belasten, maar belastingen op winst en arbeid juist verlagen.

Op 9 juni vinden de Tweede Kamerverkiezingen plaats. Meer dan bij eerdere verkiezingen gaat het debat over economie. Een vanzelfsprekend gevolg van een economie in crisis en de overheidsfinanciën in zwaar weer. Fundamentele keuzes zijn nodig voor de toekomst, zo liet de regering op Prinsjesdag 2009 al weten. Dit heeft geleid tot het wegwerken van taboes en een fris debat. Twintig ambtelijke werkgroepen gingen op zoek naar besparingsmogelijkheden op hun beleidsterreinen en presenteerden deze op 1 april van dit jaar. De politieke partijen bouwden hier op voort, net als de digitale hulpinstrumenten die de kiezer bijstaan in hun keuze. Ruim de helft van de stellingen die het Kieskompas aan deelnemers voorlegt heeft een economische achtergrond. Dat economie het hete hangijzer is bij deze verkiezingen maakt de econoom een veel geraadpleegd fenomeen. Met grote regelmaat duikt hij op in tv-programma's en kranten om zijn deskundige visie wereldkundig te maken. Ook in het politieke debat draagt zijn visie veel gewicht. Zo tellen de CPB doorrekeningen van de verkiezingsprogramma's aanzienlijk zwaarder dan in 2006. De verschillen in economische uitkomsten tussen de verschillende partijprogramma's in bijvoorbeeld werkgelegenheid en bezuinigingen zijn enorm, met alvast het directe effect dat de PvdA zijn programma tussentijds heeft aangepast. De econoom kon de crisis niet voorspellen, maar zijn inzichten zijn blijkbaar gewenst om er weer uit te komen. Het is interessant te bezien hoe hij over dringende economische vraagstukken denkt.

Opzet

De visie van de Nederlandse econoom op economische dilemma's die in de verkiezingen een rol spelen is vastgesteld aan de hand van een 24-tal stellingen (figuur 1). Deze zijn vrij gebaseerd op de dertig stellingen die het Kieskompas voorlegt aan mensen op haar website www.kieskompas.nl, met uitbreiding op basis van stellingnamen in het politieke debat en in de rapporten brede heroverwegingen. De stellingen gaan over een breed scala aan onderwerpen, variërend van het eigen zorgrisico en tv-netten tot

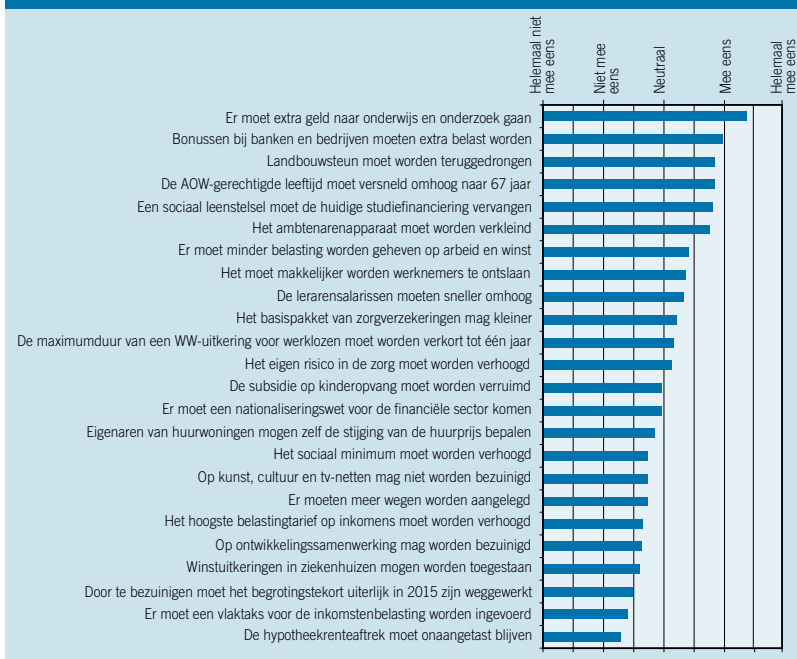
het ambtenarenapparaat en het sociaal minimum. Wat ze gemeen hebben is een economische aanleiding alsmede een ingrijpend economisch effect. Daarnaast impliceert elk een keuze voor hetzij bezuinigingen ten opzichte van stimuleren, hetzij reguleren ten opzichte van loslaten. De stellingen zijn voorgelegd aan vijftig vooraanstaande Nederlandse economen. Het gaat om degenen die de hoogste vijftig posities innemen in de ESB Economentop van 2010, die is opgesteld aan de hand van de H-index (ESB, 2010; Jolink, 2010). Deze index meet zowel het aantal publicaties als het aantal citaties van wetenschappers. Het is dus een selecte steekproef. Daarbij is niet onderzocht in welke mate de eerste vijftig Nederlandse hoogleraren in de ESB Economentop een representatieve mening geven voor alle economen in de lijst, laat staan voor alle economen in Nederland. De respondenten konden het helemaal eens, eens, oneens of helemaal oneens zijn met de stelling, of er neutraal tegenover staan. De enquête is uitgezet op donderdag 20 mei rond 12.00 uur, kort nadat de CPB zijn doorrekeningen van de verkiezingsprogramma's openbaar maakte, en is exact een dag later gesloten. De responstermijn was kort om verschillen in de mate waarin respondenten publiek geïnformeerd waren over de effecten van maatregelen te voorkomen.

Resultaten

De helft van de aangeschreven hoogleraren heeft daadwerkelijk deelgenomen aan de enquête. Figuur 1 geeft de gemiddelde mening per stelling weer. Een eerste indruk is dat de topeconoom het voor de helft eens is met de stellingen en voor de helft oneens. Dit betekent op zichzelf nog niets, omdat ook van belang is welk teken de stelling heeft. Instemming betekent voor het leeuwendeel van de stellingen dat een beleidsmatige verandering in gang moet worden gezet, maar voor de twee stellingen over hypotheekrenteaftrek en bezuinigen op kunst, cultuur en tv-netten juist niet. Gecorrigeerd voor dit tekenverschil blijkt de econoom op veertien van de 24 onderwerpen te pleiten voor verandering, ofwel 58 procent. Niet elke geschetste maatregel hoeft dus te worden doorgevoerd en niet elk beleidsaanpassing nagestreefd, maar voor wat betreft de topeconoom mag het huidige beleid duidelijk op de schop. De hoogleraren hopen vooral op meer geld voor onderwijs en onderzoek. Deze voorkeur lijkt ingegeven door enerzijds een gezond eigen belang en anderzijds een overtuiging van het maatschappelijk nut van datgene waar een economisch wetenschapper

Figuur 1

De economenvisie op dringende beleidsvraagstukken.

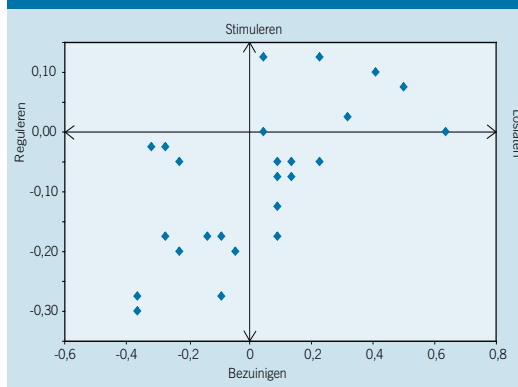
mee bezig is. De mening ten aanzien van belastingen laat een verdeeld beeld zien. Slechts één econoom is het volledig oneens met de stelling dat bonussen bij bedrijven en banken zwaarder belast moeten worden en 76 procent is het er, al dan niet helemaal, mee eens. De topeconoom ziet de belastingen op winst en arbeid echter liever lager dan nu en wil geen hoger toptarief op inkomens. Hij wil dus hard werken en ondernemen stimuleren en belonen, maar heeft weinig op met de bonuscultuur of met de stimuli die van bonussen uitgaan. Overigens menen de respondenten die winst en arbeid minder willen belasten vrijwel allemaal dat bonussen zwaarder moeten worden belast, maar andersom gaat dit niet op. De lagere belastingen op winst en arbeid moeten dus samengaan met hogere belastingen elders, terwijl een hogere belasting op bonussen niet per se hoeft te worden gebruikt om lagere belastingen elders mogelijk te maken. De economen zijn tamelijk uitgesproken in hun wens ten aanzien van traditionele struikelblokken in het politieke debat. De AOW-leeftijd mag worden verhoogd, de landbouwsteun moet worden teruggedrongen, de hypotheekrenteaftrek mag niet onaangestast blijven en het ambtenarenapparaat moet worden verkleind. Een gevoelig publiek thema is de zorg. Dit blijkt ook voor economen geen eenduidige voorkeur op te leveren, zowel voor wat betreft het eigen risico als de omvang van het basispakket. En hoewel zorg-economen in ESB het belang van winstuitkeringen in ziekenhuizen betogen, vertonen de geëquiperde topeconomen een lichte afkeer.

Het keuzeprofiel van de econoom

De antwoorden op de stellingen maken het mogelijk de positie van de econoom in het huidige politiek-economische landschap te bepalen. Dit landschap laat zich beschrijven aan de hand van de twee strategische tegenstellingen, tussen bezuinigen en stimuleren enerzijds en tussen reguleren en loslaten anderzijds (figuur 2). Bezuinigen betreft minder overheidsuitgaven of hogere overheidsinkomsten, terwijl stimuleren het omgekeerde effect heeft. Merk op dat het niet gaat om het al dan niet stimuleren van de economie, want ook bezuinigingen zouden dit kunnen doen. Regelgeving slaat op de mate waarin de overheid economie en samenleving reguleert; het loslaten vice versa. Elke stelling raakt aan één of beide tegenstellingen. Per antwoord wordt een score gegeven aan de mate waarin het bijdraagt aan een strategische voorkeur. Helemaal mee eens of helemaal oneens levert twee punten op in een strategische richting, mee eens of oneens een punt. Zo levert volledige instemming met verhoging van het sociale minimum twee punten op aan stimulering. Per econoom zijn de punten voor de

Figuur 2

Het politiek-economische landschap van de economie.

gegeven antwoorden opgeteld om tot een individueel profiel te komen.

Figuur 2 laat de uitkomsten zien voor de 25 respondenten. De score op de assen geeft de ratio van de behaalde totaalscore ten opzichte van de maximale totaalscore. Wat opvalt is dat het kwadrant links-boven leeg is. Blijkbaar zijn er geen respondenten die zowel meer regulering willen als meer stimuleren. Economen die willen reguleren willen altijd bezuinigen, economen die willen stimuleren willen ook de teugels laten vieren. Verder is er een groep die wenst te bezuinigen met minder regels: een kleinere overheid. Reguleren en tegelijk bezuinigen is het meest populair. Het economencollectief heeft een lichte voorkeur voor loslaten ten opzichte van reguleren. Scherper is de keuze voor bezuinigen als gewenste strategie ten opzichte van stimuleren. De topeconomen zien dus noodzaak tot bezuinigen en bewijzen met hun antwoorden op de stellingen, fundamentele keuzes niet uit de weg te willen gaan. Dit hoeft niet per se voor 2015, zoals figuur 1 laat zien.

Conclusies

De landelijke verkiezingen zijn aanstaande. De econoom weet wat hij wil, namelijk bezuinigen. Daarnaast laat hij liever de overheidssturing middels regelgeving wat los, zonder hier erg uitgesproken in te zijn. Het meest stellig is de econoom in de overtuiging dat er meer geïnvesteerd moet worden in onderzoek en onderwijs. Structurele struikelblokken zoals de AOW-leeftijd en de hypotheekrenteaftrek moeten worden aangepakt. Een direct effect van de financiële crisis lijkt de sterke roep om belastingen op bonussen. Dit terwijl belastingen op arbeid en winst juist omlaag mogen. Duidelijk is dat de econoom stevige beleidsingrepen niet schuwt en verkiest deze boven niets doen. Het is tijd voor verandering.

